

<https://doi.org/10.62837/2025.6.192>

XATİRƏ FƏRMAN QIZI HÜSEYNOVA
Bakı Avrasiya Universiteti
Tərcümə kafedrası
khatira.huseynova1982@gmail.com
ORCID No: 0009-0007-9813-4478

İNGİLİS DİLLİ MEDIA DİSKURSUNDA NƏZAKƏTƏ PRAQMATİK VƏ ÜSLUBİ YANAŞMA

“*İngilis Media Diskursunda Nəzakətə Pragma-Stilistik Yanaşma*” adlı məqalədə ingilis dilli media diskursunda nəzakət konsepti və nəzakətlik markerləri pragma-üslubi baxımdan araşdırılır. Məqalədə onlayn xəbər şərhləri və televiziya müsahibələri kimi müxtəlif media mətnlərində istifadə olunan nəzakət markerləri təhlil edilir və onların pragma-üslubi xüsusiyyətlərinə diqqət yetirilir. Xəbər və müsahibələrdə istifadə olunan nəzakətlik markerlərinin təhlili göstərir ki, bu markerlər yalnız sosial münasibətləri tənzimləməyə xidmət etmir, eyni zamanda ictimai rəyin və media ideologiyasının formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, nəzakətlik strategiyaları üslubi elementlərlə diskurs quruluşu arasındakı qarşılıqlı təsir nəticəsində formalaşır və media ünsiyyət prosesində vacib rol oynayır.

Açar sözlər: nəzakətlik, pragma-üslubi, media ünsiyyət, dil strategiyaları

KHATIRA FARMAN HUSEYNOVA

A PRAGMA-STYLISTIC APPROACH TO POLITENESS IN ENGLISH MEDIA DISCOURSE ABSTRACT

The article titled “*A Pragma-Stylistic Approach to Politeness in English Media Discourse*” explores the concept of politeness and its markers in English media discourse from a pragma-stylistic perspective. It analyzes the politeness markers used in various media texts, such as online news comments and television interviews, focusing on their pragma-stylistic features. Politeness markers used in selected news and journalistic texts in the article reveals that politeness markers serve not only to regulate social relations but also play a significant role in shaping public opinion and media ideology. The study's findings suggest that politeness markers are shaped by the interplay between stylistic elements and discourse structure, and they play a crucial role in media communication.

Key Words: politeness, pragma-stylistic, media communication, language strategies

ХАТИРА ФАРМАН ГУСЕЙНОВА
ПРАГМА-СТИЛИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ВЕЖЛИВОСТИ В
АНГЛИЙСКОМ МЕДИА ДИСКУРСЕ
АННОТАЦИЯ

В статье под названием «*Прагма-стилистический подход к вежливости в английском медиа дискурсе*» рассматриваются понятие вежливости и её маркеры в английском медиа дискурсе с прагма-стилистической точки зрения. Анализируются маркеры вежливости, используемые в различных медиа текстах (онлайн-комментарии к новостям, телевизионные интервью), а также их прагма-стилистические особенности. Анализ отобранных в качестве примеров новостных и публицистических текстов показывает, что маркеры вежливости служат не только для регулирования социальных отношений, но и играют важную роль в формировании общественного мнения и медиа идеологии. Результаты исследования свидетельствуют о том, что маркеры вежливости формируются во взаимодействии стиля и дискурса и имеют особое значение в медиа коммуникации.

Ключевые слова: вежливость, прагма-стилистический, медиа коммуникация, языковые стратегии

Giriş

Nəzakətlik insan və şəxsiyyətlərarası münasibətlərinin tənzimlənməsində vacib kommunikativ vasitə rolunu oynayır. Xüsusilə, media diskursda nəzakətlik markerləri təkə etik davranış forması deyil, həm də ictimai mesajların formalaşdırılması və qəbuluna təsir edən mühüm vasitə kimi dəyərləndirilir. İngilis dilli media mətnlərində fərqli nəzakətlik strategiyalarından istifadə edilir ki, bu da onların pragma-üslubi təhlilininin zəruriliyini ön plana çəkir. İngilis media diskursunda nəzakətlik markerlərinin həm pragmatik, həm də üslubi aspektlərini analiz etdikdə aydın olur ki, bu təhlil media dilinin yalnız formal deyil, həm də funksional aspektlərini də üzə çıxarmağa yönəlmişdir. Nəzakət nəzəriyyəsi pragmatika sahəsində, xüsusən də nəzakətli dilin manipulyativ xarakterli diskurslarında, o cümlədən media diskursunda dil istifadəsi ilə bağlı geniş şəkildə araşdırılır. Bu araşdırmanın nəzəri bazasını əsasən Brown və Levinsonun (1987) məşhur nəzakətlik nəzəriyyəsi təşkil edir. Dilçilər nəzakət nəzəriyyəsini fərdlərin üzləşə biləcəyi potensial təhlükənin qarşısını almağa yönəlmiş, müsbət sosial münasibətləri qoruyub saxlamağa imkan verən sosial fenomen kimi təqdim edirlər.[2] Eyni zamanda, Culpeper (1996) və Watts (2003) kimi tədqiqatçıların irəli sürdüyü nəzakətsizlik modelləri, media diskursunda məqsədli şəkildə qarşı tərəfə zərər yetirmək üçün istifadə olunan dil vasitələrinin təhlilində mühüm rol oynayır.[3,13] Stilistik aspektdən isə Leech (1983) və Verdonk (2002) tərəfindən irəli sürülən üslubiyyət prinsipləri, xüsusilə ironiyanın, metaforaların və intonasiyanın təsirini qiymətləndirmək baxımından nəzərə alınır. Bu yanaşma

çərçivəsində media dilində nəzakət və stilistik üsulların qarşılıqlı əlaqəsi əsas tədqiqat mövzusu kimi çıxış edir. [8,11]

İngilis dilli mediada nəzakətin üslubi manipulyasiya konseptinin praqmatikada müzakirə edilən çoxtərəfli mövzulardan biri olduğunu vurğulamaq çox vacibdir. Tədqiqatçı Abdulmajeedin (2010) ingilis mediasında nəzakət strategiyalarının inandırma və manipulyasiya ilə bağlı son araşdırmalarını diqqətə çatdırmaq olar. [1] O, öz əsərində media diskursunda nəzakətin sosial-psixoloji aspektlərinin kommunikatorların məqsəd və motivləri üçün əhəmiyyətini vurğulayır. Sosial-psixoloji aspektlərə nəzər yetirən tədqiqatçı Culpeper (2017) tədqiqatlarında manipulyasiyanın sosial-psixoloji aspektlərinə və onun çox vaxt diqqətdən kənar qalan nəzakət və nəzakətsizlik nəzəriyyələri ilə əlaqəsinə xüsusi yer verir. Müəllif nəzakət strategiyalarından istifadə edərkən nətiqin yanaşmasını və motivlərini əlaqələndirən praqmatik nəzəriyyələrə də diqqət yetirir. [4]

Tədqiqatçı Mills (2003) nəzakət strategiyalarının siyasi televiziya müsahibələrində işlənmə xüsusiyyətlərini təhlil edərkən, qeyd edir ki, müsbət nəzakətlik strategiyaları iltifat və yumor kimi kateqoriyalara bölünür və bu strategiyalar televiziya müsahibələrində danışanlar arasında münasibətlərin düzgün tənzimləməsinə və “Sima üçün Təhdid Yaradan Hərəkətlər”dən (FTA) qorumağa xidmət edir. [9]. Neqativ nəzakət strategiyaları isə, məsələn, hecinqlər və dolaylı nitq aktları, “Sima üçün Təhdid Yaradan Hərəkətlər”i yumşaltmaq və sosial harmoniyanı qorumaq üçün istifadə olunmuşdur. Smith (2010) tərəfindən aparılan media diskursunda nəzakətin manipulyasiyasını təhlil edərkən onlayn xəbər şərhləri bölmələrində nəzakət strategiyalarına xüsusi yer ayırır. [10] Müəllif bildirir ki, insanlar öz fikirlərini ifadə edərkən yarana biləcək qarşıdurmaları azaltmaq və “Üz”ü qorumaq məqsədilə müsbət nəzakət markerləri və qeyri-müəyyən dil ifadələri (hedcinq) daxil olmaqla müxtəlif nəzakət strategiyalarından istifadə edirlər. Ümumiyyətlə, bu mövzu ilə bağlı son tədqiqatları nəzərdən keçirərkən aydın olur ki, ingilis media diskursunda nəzakət anlayışı ilə bağlı yeni məlumatlar təqdim olunub, lakin hələ də daha ətraflı və dərin araşdırılmasına ehtiyac olan bəzi sahələr mövcuddur. Məsələn, sosial media platformalarında nəzakət anlayışına praqma-üslubi yanaşma barədə çox az tədqiqat aparılıb, belə ki, bu platformalarda istifadə olunan dil strukturları və kommunikasiya nümunələri ənənəvi mediadan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Bu kontekstdə işlədilən nəzakət strategiyalarının araşdırılması, insanların sosial şəbəklərdə nəzakət markerlərindən necə istifadə etdiklərini daha dərinləndirən anlamağa imkan yarada bilər.

1. Yeni media xəbər şərhlərində nəzakətlik markerləri

Nəzakətlik markerlərinin mediada işlənmə xüsusiyyətlərini tədqiq etdikdə praqmatika ilə stilistika arasındakı boşluğun əlaqələndirilməsi vacibdir. Belə ki, media diskursda nəzakətin praqmatik funksiyalarında stilistik xüsusiyyətlərin və linqvistik (dil) seçimlərinin necə təyin olunmasını araşdırmaq üçün hərtərəfli model

təklif edilir. Nəzakətin praqmatik təhlili dedikdə real və canlı diskursda, yəni söhbətlər, müsahibələr, onlayn şərhərdə nəzakətlik markerlərinin kommunikasiyada necə işləndiyini araşdırır, stilistik təhlil isə təsviri və mətn mərkəzli (text-centered) olur, danışanın və ya nəql edənin ümumi üslubuna kömək edən dil modelləri üzərində aparılır. Praqmatika Danışıq Aktı, Əlaqəlilik Nəzəriyyəsi, Qraysın maksimi və Sima (Üz) Nəzəriyyəsi ilə birgə təhlil olunur. Stilsitika isə nəql nəzəriyyəsi və ritorik modellər əsasında təhlil olunur. Praqmatistika bir sahə kimi dilin üslubi modellərini nəzərə almaqla nəzakətlik markerlərinin sosial-ideoloji amillərə uyğun necə ifadə olunduğunu araşdırır.

Onlayn Xəbər Şərhi internet istifadəçiləri tərəfindən onlayn xəbər saytlarına, sosial şəbəkələrdə yayımlanan postlara, YouTube videolarına cavab olaraq paylaşılan şərhərdir. Bu platformalar insanlara fikirlərini azad şəkildə ifadə etmək və başqaların fikirlərini öyrənmək üçün geniş imkanlar yaradır. BBC xəbər sahifəsinin “*You Say*” / “*More or Less*” *Comments* bölməsindən seçilmiş şərhərdə istifadəçilərin müsbət və mənfi nəzakət formalarından necə istifadə etdiyi təhlil olunmuşdur:

Şərh 1- “*Can DNA analysis help us? We need biological and statistical analyses of the DNA ... to make a meaningful comparison? And finally ... May we apply the CTRT analysis to the bird life threatened by wind turbines?*”

Mənbə: http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/more_or_less/4665482.stm?utm_source
-Verilən nümunədə *Can I...? / May we?* sualları qeyri müəyyənlik (hedcinq) ifadə edir, həmsöhbəti müzakirəyə dəvət edir və birbaşa əmr vermək əvəzinə yumşaq formada fikrini bildirir. (**mənfi nəzakətlik**)

Şərh 2 - “*Please continue to allow us free discourse in comments, whilst maintaining a minimum standard of politeness and courtesy.*”

Mənbə: https://www.bbc.co.uk/blogs/theeditors/2011/05/our_next_step_in_news_blogging.html?utm_source

-Verilən nümunədə “*please continue*” nəzakəti birbaşa ifadə edən sözdür (**müsbət nəzakətlik**)

Şərh 3 - “*Do you think that you could stop attempting an exegesis on Bush's tactics ... and try a factual expose on the realpolitik of an unscrupulous administration? Your quasi-intellectualism is suffocating and dangerous.*”

Mənbə: http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/world_at_one/your_say/default.stm?utm_source

-Verilən nümunədə “*Do you think that you could...*” kobud əmr formasından çox hedcinq və nəzakətli xahiş mənası ifadə edir ki bu da **mənfi nəzakətliyi** göstərir. Baxmayaraq ki, şəhrdə tənqid güclü məna daşıyır, sual formasının işlənməsi ifadə tərzini yumşaldır.

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, onlayn xəbər şərh bölmələri və sosial media platformaları üzrə nəzakətlik markerlərinin istifadəsi rəqəmsal ünsiyyət

formalarından iştirakçılar tərəfindən istifadə olunan strategiyalar bir qədər fərqlidir. Onlayn xəbər şərh bölmələri kontekstində hedcinqlərdən, müsbət nəzakət markerləri və emojilərdən (rəqəmsal ünsiyyətdə duyğuları, fikirləri ifadə etmək üçün istifadə edilən kiçik piktoqrafik işarələr) istifadə onu (Smith, 2010) göstərir ki, danışanlar bu elementlərdən vizual və ya audio məlumatların olmadığı hallarda üstünlük verirlər. Eyni zamanda, onlayn platforma istifadəçiləri bir-birinə nəzakətli davranmaq və hörmət göstərmək məqsədilə mənfi və müsbət nəzakətlik strategiyalarından istifadə edirlər.

2. Ənənəvi mediada nəzakətlik markerləri

Ənənəvi mediada nəzakətlik markerləri sadəcə nəzakət statusu daşımır, eyni zamanda onlar avtoritet və empatiya, tənqid və hörmət, məlumat və onun ötürülmə tərzində arasında tarazlığı qorumağa xidmət edən ritorik vasitələrdir. Televiziya nəzakətin informativ məzmunu, social-ictimai tərəfini və şəxsiyyətlərarası ünsiyyətin balanslaşdırılmalı olduğu əsas platforma olaraq qalır. Bu media vasitəsində hedcinq, ayırıcı suallar, metafora, sarkazm, iltifat, istehza kimi müsbət və mənfi nəzakət strategiyaları geniş şəkildə istifadə olunur.

Nümunə 1. BBC HardTalk verilişində qonaq olan Sinqapurun Daxili İşlər Naziri K. Shanmugamla olan müsahibədən: (İyun 29, 2022)

Mənbə:

https://archive.org/details/BBCNEWS_20220629_033000_HARDtalk/start/120/end/180

Aparıcı Stephen Sackur :

-“It combines economic openness with a real sense of political control and social control.

Do you think that model needs to change?”

Qeyd olunan nümunədə “Do you think ...” hedcinqi mənfi nəzakətlik strategiyasıdır, qonağa verilən sualı yumşaltmaq məqsədi daşıyır və qarşıdurmadan qarşısını alır.

Nümunə 2. BBC HardTalk verilişində qonaq olan Rusiyanın BMT-dəki səfiri Vasili Nebenzia ilə müsahibədən (İyun 9, 2022)

Mənbə: <https://www.bbc.co.uk/programmes/w3ct32fx>

Aparıcı Stephen Sackur:

-“After more than 100 days, **would you say that Russia’s invasion of Ukraine is going to plan?**”

Qeyd olunan nümunədə “would” modalı ayırıcı sual (tag question) strukturu ilə birgə işlənərək “would you say...?” verilən sualın daha nəzakətli səsələnməsinə imkan yaradır. Mənfi nəzakətlik strategiyası kimi “would” hörmətli tərzdə yanaşaraq qonağın fikrini alır və həmsöhbətinə birbaşa ittiham olmadan cavab vermək imkanı yaradır.

Nəticə

İngilis dilli mediada nəzakət markerlərinin təhlili onu göstərir ki, bu markerlər dinamik və çoxşaxəlidir; ənənəvi və yeni media diskursda geniş şəkildə istifadə

olunur. Mediada nəzakətlilik markerləri ünsiyyət zamanı sosial funksiya daşıyır. Onlayn platformalarda istifadəçilər nəzakətliliyi qorumaq və ünsiyyət zamanı yaranacaq qarşıdurmanı azalmaq üçün praqmatik strategiyalar və emojilərdən istifadəyə üstünlük verirlər. Bu, simvol sayının məhdudluğu və onlayn platformaların sürətli və çevik xüsusiyyətləri ilə əlaqəlidir. Ənənəvi mediada isə istifadə olunan nəzakətlilik markerlərinə mədəni və situativ dəyişikliklər təsir edir. Televiziya, qəzet və radiolarda danışanlar arasında sosial münasibətləri yaxşılaşdırmaq məqsədilə tərifi, iltifat, dolaylı xahiş, nəzakətli söz və ifadələr kimi nəzakətlilik markerlərinin istifadəsinə üstünlük verilir. İngilis dilli media diskursunda nəzakətlilik strategiyalarını pragma-stilistik baxımdan təhlil etməklə, media dilində nəzakətin yalnız etik xarakter deyil, həm də kommunikativ məqsəd, ideoloji mövqe və üslubi keyfiyyətlər daşdığı ön plana qoyulmuşdur. Məqalədə praqmatika və üslub nöqtəyindən ingilis media diskursunda dil üslubu ilə nəzakət arasında mövcud olan dinamik əlaqənin düzgün qavranılmasını təmin olunmuşdur.

Ədəbiyyat:

1. Abdulmajeed, R. K. *Strategies of Positive Politeness in Televised Interviews*. 2010. https://www.researchgate.net/publication/369013752_politeness_in_media
2. Brown, P., & Levinson, S. C. *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.1987
3. Culpeper, J. *Towards an anatomy of impoliteness*. Journal of Pragmatics. 25(3), 1996, pp.349-367.
4. Culpeper, J. *The pragmatics of manipulation: Exploiting im/politeness theories*. Journal of Pragmatics, 2017, pp. 143-150.
5. Fraser, B. *Perspectives on politeness*. Journal of Pragmatics, 1990, 14(2), 219-236.
6. Hawraa T. S. *Manipulation of Politeness in English Media Discourse: A Pragma-stylistic Perspective*. Thi Qar Arts Journal. 2024, Vol.45, No 45.
7. Johnson, M. *Politeness strategies on Twitter: A pragma-stylistic analysis*. Journal of Language and Social Psychology, 2018, 37(6), pp. 682-703.
8. Leech, G. *Principles of Pragmatics*. New York: Longman.1983.
9. Mills, S. *Gender and politeness*. Journal of Linguistic Anthropology, 2003, Vol 17, issue no. 1.
10. Smith, B. *Politeness and online comments: Impoliteness and variability in YouTube discussions*. Journal of Politeness Research, 2010, 6(1), pp. 35-55.
11. Verdonk, P. *Stylistics*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
12. Van Dijk, T. A. *Discourse and manipulation*. Discourse & Society, 2006, 17(3), pp. 359-383.
13. Watts, R. J. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.2003.

Rəyçi: fil.e.d., prof. Məmmədov Azad Yəhya oğlu